

Шогунно эл, порылык да гим верр!

ЯМДЕ ЛИЙ

1933 ий 1 февраль годсек лектеш.

0+

Фото-влак – школ архив гыч

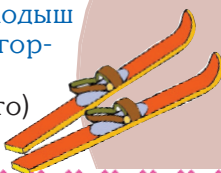
Ече, ынде верет – пусак*!

Мый ече дене кошташ йоратем. Садлан физкультурым тунуктышо Людмила Николаевна Семенова школ командыш пуртыш. Февраль тылзыште мый икымше гына тагасымашыш мийышым. Тагасымаш Сысоево школышто эртыш. Кандаш школ гыч самырык ечызе-влак вийыштым тергышт. Мемнан школ гыч 1-ше верым шке ийготан-влак коклаште кумытын, 2-шо верым кумытын, 3-шо верым ик тунемше налыч. Командына икымше да кокымшо верлам оза дене пайлыш. Мемнан изи школла тиде пеш кугу сенымаш. А мый латкандаш участник-влак кокла гыч кандашымше верым налым. Шонем, тиде икымше ганалан пеш сай.

Станислав ВАСИЛЬЕВ.
Марий Турек, Арбор.

Лум ўмбалне
кок Йогорна
пыштен кодыш
кок йолгор-
ным.
(Тушто)

Кужэнгер районсо Конганур школ пеленысе йочасадыш коштышо икшыве-влак «Российын ечыгорныжо» тагасымашке ушненыт. Ача-авашт, коча-ковашт нунылан ечим, ечытоям налын пузныт. Изи спортсмен-шамыч прогулко годым ече ўмбалне шогаш, мунчалташ тунемыт (**снимкыште**). Ўшанена: нуно ончыкылык чемпион-влак улыт.

В.ГЛУШКОВА.

Мутер: пусак – лук, угыл.

Шочмо йылме – негыз

5 мартыште Эгерсола школышто республикысе семинар эртен. Школ директорын туныктым да воспитательме паша шотышто алмаштышыже М.А.Бутенина, марий йылмым, марий калыкын историйжым, йўлажым, ойпогыжым кучылтын, урок-влакым эртарымышт да сенымашке шумышт нерген ойлен. Урок деч ордыжысō пашан лектышыже дене школ вуйлатыше Н.В.Анисимова палдарен. Туныктышо-влак, этнокультур компонентым кучылтын, тўрлō предмет дене виш уроклар эртареныт. Изирак класслаште тунемше-влак «Мерангын шочмо кечыже» йомакым парня курчак дене модын ончыктеныт. Подкогылым тўрлаш тунемыныт. Кугурак ийготан-влак шочмо кундемышт нерген презентацийым ямдыленыт, Уярням модыныт.

Л.ГРИГОРЬЕВА.

Морко район.

Тулым кучылтмо нерген презентацийым, мультфильмым Орша школышта ончышна. ИЗО-м туныктышо Р.Г.Антропова «Тул модыш огыл» сўрет конкурсым увертарыш. Шырге дене модмо годым изи тул гыч кугу пожар ылыж кертеш.

Сўретыште ме тидым ончыктенна.

Игорь ЛЕУХИН.

Советский район.
Максим ОРЕХОВЫН сўретше.

Тулышко шўведаш ойрō – йора налеш.

29

мартыште М.Шкетан лўмеш Марий национальный драме театрыште «Марий кундем» калык семўзгар кугыжаныш оркестр кугу концертым ончыкта. Тудо оркестрын 35 ияш лўмгечыжлан пōлеклалтеш. Концерт 18 шагат да 30 минутлан тўналеш.

Рекламе.

20-27 мартыште

Марий Элын рўдолаштыже «Йошкар-Ола театральная» фестиваль эртаралтеш. Тудо Марий Элын 100 ияш лўмгечыжлан пōлеклалтеш. Республикысе театр-влак тенийысе репертуарышт гыч у спектакль дене калык ончыко лектыт.

16-17 мартыште

Йоча сымктыш школ-лаште хореографический отделенийлаште тунемше-влак республикысе конкурсышто мастарлыкыштым тасгат. 600 утла тунемше классике, калык, кызытсе кушты-маш дене лауреат лўмым сенген налшаш верч тагаса.

Тунемше-влакын Всероссийский олимпиадыштын регионысо этапыштыже Марий Элысе 43 образовательный организаций гыч 207 тунемше кўкшō лектышым ончыктен. Йошкар-Оласе 28-ше номеран лицей гыч Кирилл Захаров (9-ше кл.) физике, экономике, математике денесе ныше лийын.

«Немыч йылмын йолташыже» VII Российысе конкурсышко ушныза. Йодмашым 1 апрель марте пуыман. Уверым www.konkurs.rusdeutsch.ru сайтыште ончыза.

Йоча технопарк

Марий Эл Республикым Вуйлатыше А.А.Евстифеев Россий Президентын Юл кундем федерал округысо полномочный представительже пеленысе Советын заседанийыштыже лийын. ПФО-со регионлам вуйлатыше-влак талантан йоча да самырык-влакын усталыкыштым вияндыме нерген мутланеныт.

Удмуртий Республикым Вуйлатыше А.Бречаловын ойжо почеш, йоча-влакым науко да технике деке шўмандаш «Кванториум» йоча технопарк кугун полша. Тыгайже кызит ПФО-со 14 регион гыч 11-же уло. Идалык мучко тыгаяк паркым Марий Элыште, Саратов да Оренбург кундемлаште чонен шуктышаш улыт.

Интернет гыч налме увер.

Историйым шергалына

Икымше тўнямбал сар годым 1915 ий 22 мартыште руш войска Австрийысе Перемышль орым сенген налын. Перемышль верч кредалмаш моткоч виян да кугу лийын.

ЛУЙ МОДМО ВЕР

ВОЛЖСКИЙ РАЙОН

**Тений
Волжский район-
лан 80 ий темеш.**

«Волжский
муниципал район»
муниципал администра-
цийым вуйлатыше –
Т.А.Ильина.

Волжский
район 942,7 квадрат-
ный километрым айла.

Тачысе
кечын 23,66
тўжем ег
ила.

Чылаже
ял шотан 7
илем, 75 ял,
села, посёлко
уло.

Образованийын лектышым эн ондак тунемше-влакын ЕГЭ-м да ГИА-м кузе сдатлымышт дене аклат. Но мондыман огыл, туныктымо паша тиде тыглай цифр веле огыл, а урокышто налме шинчымашым түрлө конкурсышто тергымаш. Кодшо ийын Москваште «Россия – 2035» Всероссийский конкурсын очный этапше эртен.

Тушто элнан регионлаж гыч 1000 самырык ег Российым социально-экономически вияндыме шотышто программывым темлен. Приволжский школын 10-шо классыштыже тунемше Кристина Зининан вуйлатышыже Наталья Васильевна Юсупкина дене пырля ямдылыме пашаже жюрилан келшен. Идалык мучаште школ лесничестве-влакын республикысе смотр-конкурсыштышт Пётъял школын «Живая планета» лесничествын членже-влак «Лесовосстановление» номинацийыште сененыт. Нуным Валентина Афанасьевна Ямбашева шке йырже чумырен.

«Победа-2017» Всероссийский военно-спортивный модмаште Марий Элын чапшым мемнан районнын командыже арален. Москва воктенысе «Патриот» паркыште эртыше модмаште 62 команде тагасен. Военизированный эстафе-

тыште мемнан юнармеец-влак 1-ше верым налыныт.

Посна мутым туныктышо-влак нерген каласыман. Шукерте огыл районштына педагогике мастарлыкым

Лектышна теве тыгай

Галина Викторовна МАТВЕЕВА, тергыше ныл конкурсым эртарышна. Сенгыше-влакым палемдышна. 255 педагог ведомствын наградыв дене палемдалтын. Тышеч 63-шо йоча-садыште тыршыше, 175-ше тичмаш образованийым

Волжский районшты-
то йоча-влаклан шинчымашым
пуышо 21 төнеж
(учреждений) пашам ышта.
Тышеч: 8 йочасад, 10
школ, ешартыш шинчымашым
пуышо 3 учреждений. Чылаже
3754 йоча тунемеш
да шуаралтеш.

пуышо учрежденийыште ыштыше да 17-ынже ешартыш шинчымашым пуышо педагог-влак улыт. Марий тийште кече вашеш увертарыме образовательный электрон ресурс конкурсышто Карай кыдалаш школышто марий йылмым да литературым туныктышо Любовь Анатольевна Сергеевалан дипломым кучыктеныт. Шарача школышто ты предметмак туныктышо Галина Николаевна Сидорова «Уста марий туныктышо» республикысе конкурсын финалышкыже логалын.

– «Школ автобус» программе почеш автобусым ойырымылан Марий Эл Правительствылан тауштена, – каласен Сотнур школ директорын алмаштышыже В.Н.Иванова.

Район вуйлатыше Т.А.Ильина Сотнур школын директоржо Анфисия Арсентьевна Андреевалан у автобус деч сравоным кучыктен. Омсашке шупшмо йошкар тасмам 11-ше классыште тунемше Андрей Войконов ден район вуйлатыше Татьяна Александровна Ильиналан пўчкаш ўшаненыт.

Тений 23 январьыште Волжский район Сотнур школлан 22 веран у автобусым пөлеклыме.

Куштымаш – мемнан хобби

Евгения ВАСИЛЬЕВА: «Кружокыш коштшо лу ўдыр ик классыште тунемына. Куд ий жапыште ме йолташ гына огыл, акак-шўжарак гай лийынна. Тидыжак куштымаште сенымашке шуаш полша: икте-весым ик ончалтыш гычак умылена. Ме калык, эстраде, спорт куштымаш-влакым тунемынна. Тўрлў конкурсышто, фестивальыште мастарлыкнам тергена».

Усталык пўртыштў паша шолеш

Йоча усталык пўртын историйже 1975 ий гыч тўналеш. Тиде жапыште шуко вуйлатыше, пашаен-влак вашталтын улыт. Ончыч районысо Пионер пўртыштў кугу тўткышым кружок пашалан ойыренит (эн тўнжылан «Юннат» кружок шотлалтын). Эше пионер пашам виктарен колтымаш тўн верым налын. Шуко жап директорлан В.И.Кривошеев, С.Т.Путинцева, А.А.Сапаев, Г.В.Михайлов ыштеныт. Ынде 14 ий Антонида Михайловна Яндимирова вуйлата.

Таче ешартыш шинчымашым пуышо учрежденийын лўмжат весе – муниципал бюджет учреждений. Пашат шукемын. Кызыт Йоча усталык пўрт куд направлений дене пашам ворандара. Художественный направлений эн кугу да эре эн кўлешанлан шотлалтеш. Тышке кушташ, мураш, кидпашам ышташ, сўретлаш йўратыше-влак коштыт. Республик кўкшытан конкурс-шамыч шуко эртат. Мурымаштат, декоративно-прикладной конкурслаштат мемнан воспитанникна-влак ончылно улыт.

Илыш деч почеш кодаш огыл манын, у

Район мучко 69 йоча объединенийыште 38 образовательный программе шындалалтеш.

тунемме технологийым, у йўным кучылташ тыршена. Кок ий ончыч «Робототехника» ушемым (вуйлатыше – М.А.Яндимиров) почын улына. Йоча-влак кумылын коштыт, ача-аваштат пеш куаненыт. Тыгак шахмат кружоклан йодмаш кугу. Йоча-влак шке коклаштышт веле огыл, районысо школ команде-шамыч денат танасат. Мемнан шахматист-влак районышто эн тале улыт манаш лиеш, призовой верым весылан огыл пу.

Туныктым пашана идалык мучко шуйна. Кенезым кум школ (Приволжский, Сотнур, Шарача) пелен профильный лагерьым почына. Районысо 8 школ дене ойпидыш почеш пенгыде кылым кучена. Арам огыл мемнан тўнежна ынде кумшо ий «Сетевое взаимодействие как модель повышения доступности дополнительного образования в условиях села» теме дене регионысо пилот площадкылан шотлалтеш.

Л.А.ОНЕЕВА, методист.

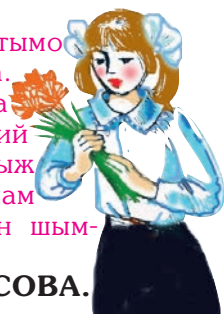
Ветеран деке унала

«Шонанпыл» йоча организацийын активистше-влак туныктым пашан ветеранже А.А.Александрова деке унала миенна.

Шукерте огыл тудо кудло ийым темен. Алевтина Александровна изирак класслаште тунемше-влакым 40 ий наре шинчымаш тўняшке вўден. Ветераным шочмо кечыж дене саламленна да шке кид дене ямдылыме пўлекнам кучыктенна. Ончыкыжым пагалыме туныктышо нерген шымлымаш пашам возаш шонена.

Пўтъял.

Алина ТАРАСОВА.

Шочмо йылме – поянлык

Шочмо йылме, мари йылме –
Ачан-аван йылмыже.

Эн мотор йонгет
Мыланем тый кеч-кушат.
Шочмо йылме, тый улат
Лишыл, поро мыланем.
Мый ом вожыл мутланаш
Олаштат да ялыштат.

Анастасия СТЕПАНОВА.

Пётъял.

Икте чылан верч, чылан икте верч!

Тиде ойсавыртыш – 6-шо класснан ўжмашыже. Классыште тўрлў койыш-шоктышан 20 йоча тунемеш. Ме кеч-могай пашам, икойыш шуын, келшен ыштена. Чылан келге шинчымашым налме верч тыршена. Икымше тунуктышына Алевтина Владимировна Суворова мемнам, шке вийлан ўшанен, кўкшў лектышыш шуаш тунуктен. Тыгай койыш-шоктыш-влак ончыкылык илышыште моткоч кўлешан лийыт, шонем.

Мари йылмым да литературым тунуктышо Надежда Николаевна Евдокимова – класс вуйлатышына. Тудо кўлеш гын, пенгыдын йодеш, тунемшым умылаш тырша, кажне йочан усталыкшым шижын шукта. Класс вуйлатышынан мутшым колыштына.

Куд ий пырля тунемме жапыште ме ик еш гай лийынна. Ме эн сай класс улына, шонем.

Дарина ОРАЗАЕВА,

«За страницами учебника» кружокын енге. Сотнур.

2019 | МЕЖДУНАРОДНЫЙ ГОД
ЯЗЫКОВ КОРЕННЫХ НАРОДОВ

Марла лудаш келша

Мый марла лудаш йўратем. Мари йылмым да литературым тунуктышына Надежда Дмитриевна Ильина мыланна шуко книга пуа. Утларакшым изирак ойлымаш-влак келшат. Мыйын почешем изи шўжаремат куанен лудеш.

Рома НИКИФОРОВ, 5-ше класс.

Пытаргыш жапыште мари йылмышке ятыр у мут пурен. Нуным шарнен кодаш куштылгыжак огыл. Мый кроссвордым да ребусым ыштем. Ребус уш-акылым пудыратылаш полша. Мари йылме урокышто лончылена. Шарнен кодаш тыршена.

Настя ПАВЛОВА, 9-ше класс.

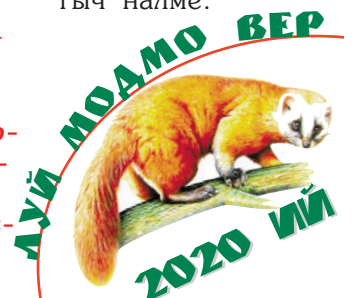
Карай.

**4 гыч 6 март
марте Помар
кыдалаш шко-
лышто тунук-
тышо-влак
коклаште эрта-
ралтше педаго-
гике мастарлык
конкурс иктеш-
лалтын.**

**«Мари йылмым
эн сай тунукты-
шо – 2019» –
Валентина
Валериановна
ЕМЕЛЬЯНОВА,
тўналтыш клас-
сыште тунукты-
шо (Карай школ).**

Уверым тунукты-
мо пўлкан сайтше
гыч налме.

**«Идалыкын
тунуктышыжо –
2019» – Кристина
Алексеевна
МУРАВЬЁВА,
тўналтыш клас-
сыште тунукты-
шо (Купсола
школ).**

**«Шўмем йоча-
влаклан пуэм –
2019» – Елена
Геннадьевна
БЕЛКИНА, ешар-
тыш шинчымашым
пуышо
рўдерын тунук-
тышыжо.**

**«Идалыкын воспи-
тательже – 2019» –
Оксана Вениаминовна
ИВАНОВА, 2-шо
номеран «Рябинка»
йочасад
(Приволжский).**

Фотоувер

Купсола школышто

тўналгыш класслаште тунемше-влак арня мучко тўрлө предмет дене шинчымашыштым тергенят. Икымше классыште тунемше-влак калык йомакым палымыштым викториныште ончыктенят. Математике, руш йылме, окружающий мир предметла дене олимпиаде лийын. Шинчымаш тўняшке модыш-путешествий кажне тунемшылан келшен. Эн онгайже: модышышто 1-ше классыште тунемше-влак сеньгышыш лектынят.

Пўртўс памятник

МЎШЫЛЪЕР Руш

Шайра ял деч тораште огыл верланен. Учёный-шамычын шымлымышт почеш, тиде ер 20 тўжем ияш. Кутышыжо – 50 метр, лопкытшо 45 метрыш шуэш. Вўдшө кандалге-ужарге тўсан. Тыгай тўсым вўдыштө илыше кушкыл-влак пуат. Ялысе калыкын легендыже почеш, ожно чодыра коклаште ял лийын. Тушто илыше изаже шўжаржым марлан налын. Пайрем годым ял калык шижде мланде йымак порволен, а верыштыже ер шочын.

Чапле пөлек

У ий вашеш тўрлө шоньмаш шукталтеш, манят. Мыланемат шочмо элнан рўдолаштыже, Москваште, лияш да Кремль ёлкышко логалаш пиал шыргыжалын. Ме, 27 йоча, икте-весе дене пеш писын палыме лийна. Йомак-путешествийыш поезд дене тарванышна. Рўдолаште мемнам Измайлово унагудышто верандышт. Ныл кече жапыште кушто гына ышна лий: Москва планетарийыште, ВДНХ-се Москвариумышто. Царь-пушкым, царь-колоколым, курантым, мотор ёлкым ончышна. Эн тўнжө – Кремльысе ёлко. Тышке кумда Россияын тўрлө верже гыч йоча-влак погыненыт. Мыланна «Тайны планеты Земля» йомакым ончыктышт. Артист-влак ўмыр мучкылан шарнаш кодшо пайремым пөлеклышт. Унагудышто эше ик сюрприз вучен: Йўштө кугыза шере пөлекым кучыктен. Тыгай чапле пөлекым нигунам ом мондо.

Ксения БЕССОНОВА.
Пөтъял.

Миша АЛЕКСАНДРОВ, Марий самырык театрын артистше:

– Районна памаш вўдлан моткоч поян. Ик чўчалтышыжак вий-куатым пуа. Кенежым сплавыш коштмем ушыш тольо. Ныл тукым изакшоляк погынен, кок резине пушыш шинчын, Элнет энер дене воленна. 5 кече жапыште мом гына ужмо огыл: кайыквусет, тўрлө-тўрлө янлыкет, а пайдале кушкыл-жо! Тидым нимогай книгаг лудмет годым шижаш огеш лий. Кеч ойлат: «Йот элыште, мутлан, Финляндийым налаш, моткоч сай вершөр, нимо дене тагастараш огеш лий». Мый ойлем: «Тугеже нуно Волжский районын пўртўсшым ужын огытыл».

Юлсер эрге

Володя МАТВЕЕВ, Марий Эл Радион тўн редакторжо:

– Юлсер мланде – тиде мыйын ача-авам, родо-тукымым, шочмо суртем. Тыште мый муро дек шўмангынам, пўртўсшым да калыкшым ужын, сылнымут дек лишемынам. Тыште мый айдемыш лектынам. Кызытат шочмо мландыш миен коштде чонем окчыте. Тыште вий-куатым налам, тыште кумыл нөлтеш.

Чўчыкыдын Волжский районысо яллашке концерт дене коштына. Кажне гана Волжский калыкемлан ўшанымыштлан, полшен шогымыштлан эреак таум ойлем. Кугешнен ойлем: «Мый Волжский марий улам». Шке мланде дене кугешнем, калыкем эре моктем, мўндырнө коштам гынат, кушеч улмемым нигунамат ом мондо. Тау, Юлсер калык, Волжский мланде, тый шулдырым пуэт, илаш ўнарым ешарет! Курымешлан шўмыштем улат!

Басным умылен лудман

Руш баснописец И.А.Крыловын шочмыжлан 250 ий темын. Тидын вашеш Волжский районысо тўналгыш класслаште тунемше-влак коклаште Иван Андреевичын сылнымутшым чаткан лудмо конкурс эртен. Эн ончыч школышто тагасеныт. Кугу Корамас школышто лиймына годым мыланна тунемше-влакын мастарлыкштым аклаш ўшаненыт. 1-4-ше класслаште шинчымашым погышо ўдыр-рвезе-влак «Стрекоза и муравей», «Ворона и лисица», «Мартышка и очки» басне-влакым йонгалтареныт. Икымше верым Аня Михайлова (1-ше кл.) ден Карина Бойкова (4-ше кл.) сенен налыныт. Ўдыр-влак школын чапшым районушто араленыт.

Н.СЕМЕНОВАН фотожо.

Л.ГРИГОРЬЕВА.

Увер

Памар школышто 5-9-ше класслаште тунемше-влак «Афган сарын корныжо» почеламутым сылнын лудмо фестивальыште усталыкштым тергенит. Конкурс оборонно-массовый да военно-патриотический паша месячниклан пөлеклалтын. 9-ше классыште тунемше Е.Яковлева «Любовь и Афган» почеламутым лудмыжо ончышо-влакын кумылыштым савырен.

Элнет энгерын кужытшо – 220 км.

Пўртўс памятник

«Марий Чодыра» национальный паркын Ваштар курык кумдыкыштыжо Пугачёв тумо шога. Патыр пушенгын кўкшытшө – 26 метр, кўжгытшо – 1,59 метр. 2013 ийыште эртарыме шымлымаш почеш, тумо 1600 ийыште кушкеш тўналын. Легенде почеш, 1774 ийыште Емельян Пугачёв Озан воктене сеналтмыже деч вара, тиде тумо вуйыш кўзен, йўлышө Озангым ончен. 2013 ий вўдшор тылзын пушенгылан пўртўсын чонан памятникше статусым пуымо.

ЕЛАНЇЕР. Преданий почеш вўд йымал пещерыште йомакысе гай шучко кишке ила. Калыкыште эше Йылык ер манит.

ВАТЫНЇЕР кок мут гыч шога: «ватын» да «ер» – вес семынже «Ўдырамаш ер». Ты ер шке лўмжым Ватыньер (рушлаже Васюткино) яллан пуэн. Кўшычын ончымаште «Г» буква коеш.

Мамасево школын

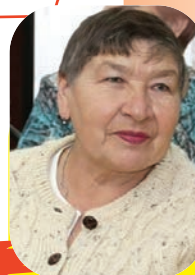
кумшо классыштыже тунемше-влак «Наукыш икымше ошкылем» районысо шанче-практик конкурсышко ушненыт. А.Алексеева «Ошма радына» пашажым аклымашке луктын. С.Салтыкова «Домашний лизун» шымлыме пашаж дене кокымшо верым сенен налын.

XIII

курумсо национальный герой, Юл кундемын талешкыже. Кө?

Юлсер ўдыр

Маргарита УШАКОВА, прозаик:

– Волжский районом шке калыкше дене шерге. Кугешнем кугезе годсо Эбрай тукым гыч улмем дене, Ёртеме кочамлан тауштем, Отымбал ялемлан вuem савем... Сылнымут пашаштем лач Волжский районушто погымо фольклорым гына кучылтам, молан манаш гын тысе калык ятыр умылымашым тушто гоч умылара.

Шочмо верын вийже

Шочмо верын вийже
Чонвиса ден висалтеш:
Кеч-кө ты айдеме лийже –
Шочмо верын вийжым садыгак шижеш...
Корамас кундемем, шочмо верем,
Эрелан шынгенат чонышкем.
Авам кеч коден каен...
Шочмо вер лач тудым алмаштен.

Тыланет тергыктем Илыш кумылем. Вашмутым вучем – Погынен йодышем. Ик Тылат ўшанем: Подылтет ший вўдет, Паремдет сусырем, Илыш вийым пуэт, Ужатын вучет, Пиаланым ыштет. Кеч-кушко ом кае, Кушто ом лий, Корамас кундемем, Тый кўлат мыланем.

Мардан Рая, поэтессе.

Чофештышын шулдыр лийшаш,
А мурызын – семлык талант.
В. Илларионов.

СЫЛЧЫМУТТ изолык

Теле тол-
мек, йырым-йыр
пүртүс вашталте.

Мландым ош лум петырен,
тудо пасум, олыкым, чодырам
мамык дене леведын.

Пушентге-влак ош упшым
упшалыныт. Йолташем-влак
дене пырля мотор фотом
ыштышна **(снимкыште)**.

Телым йүштө мардеж пуалеш.

Энерлаште да ерлаште вүд
кылмымек, йоча-влак коньки
дене коштыт. А кызыт ий
үмбаке лекташ огеш лий.

Шошо толын да чыла шула.

Кечат чүчкыдынрак ырыкта.

Вашке шырчык шокшо вел
гыч чонештен толеш.

Аделина СЕМЕНОВА.
Шарача.

Изирак
эше улам,
Йочасадыш
вел коштам.
Кайык-влакым
чаманем:
Шырчык омартам
сакем.
Давид
ПЕТУХОВ.
Пөтъял
йочасад.

Шүмбел кундем

Марий Элем –
Шочмо мландем!
Кумда пасуэт,
Мүян олыкет
Сылнешта кундемем
кумдыкеш.

Марий Элем –
Шүмбел кундем!
Тыйым моткоч йоратем.
Тек кажне ийын
Тый түзланен шогет.

Даша СЕМЕНОВА,
5-ше класс.
Кугу Корамас.

Теле пүртүс

Мый теле пагытым
пеш йоратем. Йырваш
ош лум мландым леведеш.
Пушентге-влак, вийым поген,
шошо пагытлан ямдылалтыт.
Юж моткоч яндар. Урок леч
вара курыкышто мунчалтена,
каныш кечын чодыраште ече
дене коштына.

Даша ВАТЮТОВА.
Карай.

Мыланем изам – сай пример. Кертмем семын рай-
онысо тагасымашлаште вием тергем. Шукерте огыл
ече дене кум километрыш куржмаште ўдыр-влак
коклаште кумшо верым сенген налым.

Кугу Корамас.

Чемпион изам

Изам Евгений Кириллов Кугу
Корамас школым тунем пытарен.
Чыла мероприятийыште, конкурсышто
чолгалыкшым ончыктен. Тудо тале
ечызе, куржталше. Школнан чапшым
районышто, республикиште арален.
Эре сеныше радамыште лийын, икым-
ше верым ниголан пуэн огыл. Женя

изам изинек военный лияш

шонен. Шонымашыже шукталтын. Кызыт Санкт-
Петербург олесе военный академияштыште тунемеш.
Ярославль олаште курык куржталмаште ўчашен.
Российын командж дене пырля Францийыш миен.
Российын спорт мастерыш кандидат лүмым налын.

Алла КИРИЛЛОВА.

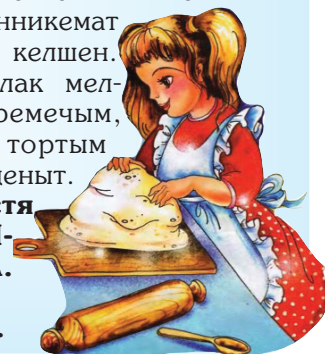
Кузе ярмингалан ямдылалтынам?

Кажне ийын школыштына коч-
кыш ярминга эртаралтеш. Тиде
кечын йоча-влак кочкыш-йорвар-
рым ыштен моштымыштым
ончыктат. Мый тыланда
ярмингалан кузе ямдылалтмем
нерген каласкалем. Шокшым кер-
галтен, ончылсакышым кылден,
пашалан кастенак пижым.
Күчымдорыкеш манне шүрашым
лугалтышым. Тушко сакырложаш
ден муным ешарышым. Мыняр
пыштышашым сайын палем, вет
манникым мый икымше гана ом
ыште. Оварчык лияшлан пыртак
содым шавалтышым. Ах, шинча-
лым мондаш огыл ыле! Тудымат
изишак веле, тамым пурташ пыш-
тышым. Чыла тидым иктеш

угыч сайын лугалтен, ўян салмаш
опталым.

«Ярмингашке ужалаш лукташ
тиде гына шагал», – шоналтышым
да вес кочкышым ямдылаш
пижым. Мом? Ўян парентым!
Ўян паренте тыгай тутло кочкыш
улмаш – чыла налын пыта-
рышт. Манникемат
шукуштлан келшен.
Йолташем-влак мел-
нам, перемечым,
эсогыл тортым
ыштен конденит.

Настя
МИХАЙ-
ЛОВА.
Кугу
Корамас.

**Ок мондо
тукым****Российын Геройжо
Валерий Иванов лүмеш**

Кодеш ик кече
Тылат шўлаш аярым.
Вуча шукертак шочмо ял.
Вуча сурт-пече.
Ужнет авам, шўжарым.
Толметше – ачатлан пиал.
Шинчаш сўрет гай
Волгалте кудывече.
Йўратыше лыжга ава
Ушет гыч ок кай,
Ужнет тангетым кечын,
Ўшаным серыш гоч шава...
Тылат ик кече
Ыш сите, кўрльö илыш.
Шинчат гыч шулыш шарнымаш.
Шикшан сар кече
Вўран ўпш дене сийлыш,
Шогале шўм мутланымаш...
Ик кечын таче
Шортеш ял дене калык.
Сортам чўкта шке шочшыжлан.
Молан гын качым
Сар тул шкеж деке налын?
Пеледыш лывыжгыш молан?
Ок мондо тукум
Совет салтакын лүмжым.
Лектеш шўм-чон гыч шинчавўд.
Ик каче уке,
Ыш сене тулын вийжым,
Кечат геройлан лие йўд.
**Н.Д.ИЛЬИНА,
туныктышо.**

Патырлык**Ик ял гыч –
кок Герой****Валерий Вячеславович ИВАНОВ**

1975 ий 29 ноябрьште Волжск олаште шочын. Йоча пагытше Кугу Олыкъялыште эртен. 1994 ий декабрьште тудын служитлыме мотострелковый бригадым Чечняшке колтеныт. Грозный, Шали, Аргун да моло кишлак-влакым боевик-влак деч утарымаште рядовой Иванов ятыр гана лўддымылыкым ончыктен. 1995 ий 19 майыште Чире-Юрт воктенысе бой годым танкеш йўлен колен.

Россий Президентын 1995 ий 1 декабрьште лукмо указше почеш В.В.Ивановлан Российын Геройжо лўмым пуымо. Марий Эл гыч – икымше герой.

Кугу Олыкъял да Карайыште обелиским шогалтыме. Шочмо ялыштыже музей-пўрт уло.

Волжск олесе ик урем, 2-шо номеран школ Геройын лўмжым нумалыт. Олыкъялыште, Волжскышто Герой-влакын аллеиштышт бюстшым шогалтыме. Шочмо пўрт пырдыжеш шарнымаш онгам пижыктыме.

Зинон Филиппович ПРОХОРОВ 1909

ий 11 сентябрьште Олыкъялыште шочын. Кугу Отечественный сарын участникше. 1944 ий 19 сентябрьште Ходош села (Румыний) воктенысе кўшкакам налме годым тушманын дзотшым капше дене петырен. 1945 ий 24 мартыште гвардий лейтенант З.Ф.Прохоровлан Совет Союз Герой лўмым пуымо. «Шўртньö шўдыр» медаль, Ленин орден да Отечественный войнан 2-шо степенян орденже дене наградитлалтын.

Волжскысо, Йошкар-Оласе урем-влаклан лўмжым пуымо.

Пўтъял школ**Спортсмен-влак**

Мемнан школын тунемшыже-влак: Юлия Тимофеева, Максим Степанов, Антон Тимофеев – тўрлö танасымаште вийыштым тергат. Физкультур урокуш куанен коштыт. Кўшыл категориян туныктышо А.А.Семенов да Йоча спорт школын тренерже С.Н.Иванов нуным у деч у сенымашлан ямдылат.

2017 ийыште, 18 октябрь гыч 8 ноябрь марте, Юлия Советский районын командыж дене пырля «Артек» Тўнямбал йоча рўдерыште эртыше «Готов к труду и обороне» физкультур да спорт танасымаште лийын. Ўдырым тушко арам колтымо огыл. Самырык спортсменке ече да куштылго атлетике дене сай резульгатым ончыкта. Тений Максим шке ийготан-влак коклаште ече дене Марий Элын сборный командышкыже логалын. Волжскышто эртаралтше Марий Элын чемпионатшын икымше этапыштыже кумшо верым налын.

Зелено-дольскышто эртыше марафонышто шке ийготан-же-влак коклаште 4-ше лийын. Антонынат лектышыже сай. 1-ше класс гычак эре призовой верлам налеш. Команде дене танасыме годымат эре сенат.

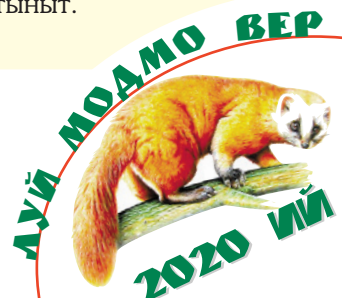
Л.В.КОШАЕВА.

Военно-патриотический да оборонно-массовый месячник годым «Большие гонки» спорт мероприятийым эртарышна. 3-шо классын «Дружба» да 4-ше классын «Старт» командышт чулымлыкыштым ончыктеныт. Чылаже 10 этап лийын. «Старт» команде 8:2 счёт дене сенен.

Анна ОСИПОВА.**Сегымаш**

3-25 сентябрьште (2018 ий) Анапыште школьник-влак коклаште «Президентские состязания» Всероссийский танасымаш-влак лийыныт. Марий Элын чапшым Пўтъял школын тунемшыже-влак араленыт. Вуйлатышышт – физкультурым туныктышо Мирон Сергеевич Тимофеев. 76 команде кокла гыч 13-шо верым налыныт.

Шарача школын «Шторм» клубшо 2014 ий гычак «Зарница Поволжья» модмашын республикысе финалышкыже ушна. Кодшо ийын республикыште 2-шо верыш лектыныт.

Шоналтена мо?

Волжский район нерген

Вашмут:

Р. Катаева, Тыныш Осып, А. Тимофеев, М. Рыбаков, В. Козлов, И. Егоров, А. Александров-Арсак.

Кундемнам чапландарат

1. Куршамбал ялын эргыже, «Анук акай» романын авторжо.
2. «Койдымо фронт», «Шем курныж» роман-влакым кӧ серен?
3. Марий Эл Республикын калык писательже, «Салтак вате», «Кинде», «Онтон» трилогийын авторжо.
4. Йоча-влаклан «Шымавуч» повестьым пӧлеклен, кугуен-влак «Юмын капка ончылно» романжым, «Роза» повестьшым куанен лудыт.
5. Э. Сапаев лумеш опер да балет театрын дирижёржо, художественный вуйлатышыже лийын, композитор, МАССР-ын сулло артистше, Россий искусствын сулло деятельже, ятыр мурын авторжо.
6. Журналист, В. Колумб лумеш тоштерым вуйлатыше.
7. Шарача ялын ўдыржӧ, тале мер пашаен, Марий Эл Республикыште туныктымо пашан ончычсо министрже.

Филворд

Я	Л	А	В	Щ	Ӧ	К	Ы	К	О
Ч	Ь	Ж	Р	З	Н	С	К	А	Н
И	К	Г	М	Ӱ	Ш	Э	И	Н	Ь
Ш	Ӱ	Т	А	Л	Ы	Ш	Ч	Р	Е
Р	Е	Ь	Ж	Ь	Е	Р	И	Ц	М
К	П	Ж	Ь	Т	Х	Л	Е	Ф	Г
У	Р	Ф	Ц	Н	Е	Ӧ	Р	А	Ӱ
Ш	Е	М	Ь	Е	Р	Л	Б	О	К

Ушан ой-влак

Йӧратымаш кертеш айдеме чоным
Эр кече гае волгыдым ыштен.
Семён ВИШНЕВСКИЙ.

Кунам, могай жапыште, кузе ме шке шочшынам шкенан илыш, шкенан паша деч йӱкшыктарышна?
Алексей АЛЕКСАНДРОВ-АРСАК.

Ер-влакым кычалза.

Кеч-могай кугу ен лият гынат, айдеме луметым ит амырте.

Миклай РЫБАКОВ.

Тест

Семён Вишневский

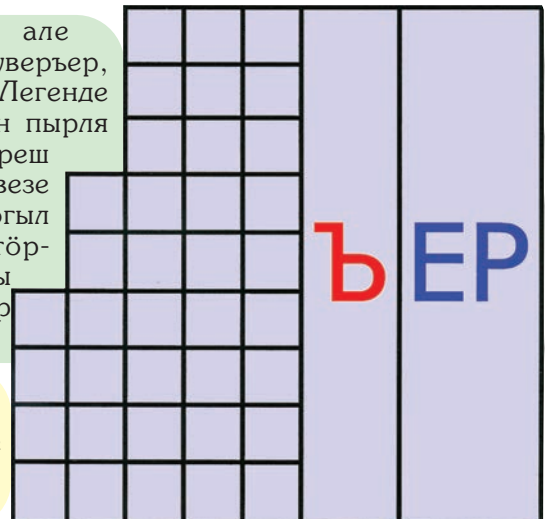
1. Семён Вишневский могай ийыште шочын?
А) 1929 ий; Б) 1920 ий;
В) 1932 ий; Г) 1938 ий.
2. «Ош йӱксӧ» поэмыже могай жанр дене возалтын?
А) Поэме-эпос; Б) комедий;
В) почеламут дене возымо повесть; Г) драме.
3. «Ик олаште» сборникше кунам лектын?
А) 1944 ий; Б) 1957 ий;
В) 1946 ий; Г) 1965 ий.
4. Кудо почеламут сборникше эн ончыч лектын?
А) «Шӱмем ўжеш»; Б) «Фронтовой корно»; В) «Эрвел мардеж»; Г) «Шӱм гыч шӱмыш».
5. Ёмыржӧ кунам кӱрылтын?
А) 1990 ий; Б) 1955 ий;
В) 1993 ий; Г) 2004 ий;

Ял-влакын лумештым палыза.

Чодраялын шочшыжо, Российын сулло сӱретчыже, МАССР искусствын сулло деятельже, «Сӱан кечын», «Ӱшан», «Вож. Водыж. Вожак», «Чодыра оза» да моло сӱрет-влакын авторжо. Кӧ тиде?

КОНАНЪЕР, але вес семынже Вуверьер, манит калыкыште. Легенде почеш ўдыр-качылан пырля лияш ача-авашт тореш лийыныт. Ёдыр, рвезе деч посна илаш огыл манын, купыш тӧрштен. Вес кечын ты олмышто яндар вӱдан ер шочын.

... ерын лумжӧ шӱй але шӱч гычын ышталтын. Ожно тиде кундемыште пушенге шӱйым йӱлалтыт. Садланак ержат шем тӱсан.

Газетым Печать да массовый коммуникаций шотышто
Федерал агентствын окса польшыж дене лукмо.

Тазалык лук

Тўнямбалне илыше 30% калыкын шинчаже начарын ужеш. Тазалыкым аралыше тўнямбал организациын ойжо почеш, 2020 ийлан шинча чер дене орланыше енын чотшо 2,5 миллиард марте кушкеш. Тидеже тўнямбалсе кажне кумшо ен начарын ужаш тўналмым ончыкта. Российыште илыше кажне кокымшо ен шинча чер дене орлана.

Тунемше-влак коклаште шинчалыкым чийыше йоча-влак ий гыч ийыш ешаралтыт. Молан тыге лиеш? Тиде да моло йодышым рашемдаш Медведево посёлкысо рүдө эмлымверыште тыршыше офтальмолог **Марина Сергеевна КИРИЛЛОВА (снимкыште)** деч йодна.

– Икшывын шинчаже начар ужаш тўналмын амалже ятыр. Компьютер, планшет, телефон ончылно шуко жап шинчымаш кугу энгекым ышта. Ача-ава-влак шинча чер дене орланат гын, тудо икшывылан куснен кертеш. Йочан урокым ыштыме үстелже воктене тулын волгыдылыкшо ситыше лийшаш.

– Тугеже тулын волгыдылыкшо могай лийшаш?

– Тулын волгыдыжо йочан шинчакыже тура логалшаш огыл. Урокым ыштыме үстелым лампе тул волгалтара гын, тудын кугытшо 40-60 ватт лийшаш. Шолагай-влак-лан лампам пурла могырым верандыман, а пурлагай-шамычлан – шола велым. Пөлемыште ужар тўс утларак лийшаш. Тудо шинчам кандара, нерв системым луштара.

– Шинчан пўсылыкшым арален кодаш манын, гаджет-влакым кузе чын кучылтман?

– Гаджет-влак шинчалан энгекым ыштыше шемалге-

канде тўсым шарат. Сандене энгек деч аралалташ лўмын кельштарыме очким чийыман. Компьютер, телефон ончылно 5-7 ияш-влак 10 минут шинчен кертат, 8-11 ияш-влак – 15 минут, 12-13 ияш-влак – 20 минут, 13-14 ияш-влак – 25 минут, 15-16 ияш-влак – 30 минут, но кечыгутлан 1,5-2 шагат деч шуко лийшаш огыл. Гаджет дене пайдаланыме деч вара шинчалан зарядкым ыштыман.

Фотом еш архив гыч налме.

Шинчам изинек перегыман

– Шинча начар ужмо годым спорт дене заниматлаш лиеш мо?

– Спортын чыла түрлө видше келшен ок тол. Удан ужшо-влак-лан школышто физкультур урок посна программе почеш эртаралтеш. Бадминтон, волейбол, үстембал теннис, баскетбол, иймаш, куштылго атлетик тазалык-лан энгекым огыт ыште.

– Начарын ужшо йоча школышто могай парт коклаште шинчышаш?

– Ятыр ача-ава начарын ужшо йоча икымше парт коклаште шинчышаш манын шона. Тиде йонгылыш шонымаш. Ожнырак шинчам эмлыме методике изиш вестүрлырак лийын. Чын ойырымо шинчалык дене йоча кечмогай парт коклаште шинчен кертеш. Но чер түрлө лиеш, южо икшыве ны шинчалыкым, ны линзым чиен ок керт. Тунам, мутат уке, йочам икымше парт коклашке шындыман.

Л.ГРИГОРЬЕВА
мутланен.

Индекс: Марий Элыште, Пошкырт ден Татарстан кундемлаште - П4696. Тираж 1150 экз. Заказ 422. Формат – А-4-8. Директор-тўн редактор Л.В.СЕМЕНОВА.

E-mail: yamde_lii@mari-el.ru, yamde_lii@mail.ru
Сайтын адресше: yamde-lii.pro, Тел. 8(8362) 45-22-82(факс)

УЧРЕДИТЕЛЬ-ВЛАК: Марий Эл Республикысе культур, печать да калык-влакын пашаш шотышто министерстве, «Ямде лий» газет» кугыжаныш унитарный казна предприятий.

Газетым редакцийыште погымо да версталыме, «СТРИНГ» ИПФ ООО-што ямде оригинал-макет гыч савыктыме. Типографийын Строитель урем, 95.

Газетым Массовый коммуникаций сферыште да культур наследиым аралыманше законодательством шуктен шогымым эскерыше Федеральный службын Приволжский федеральный округысо управленийыштыже регистриватлыме.

Номер – ПИ №ФС 18-1999, 2005 ий 10 февральыште пуымо.

0+

Печатьыш пуымо жап – 14-00, фактически – 13-00

Авторын да редакцийын шонымашышт түрлө лийын кертат. Серыш-влак мөнгеш огыт колталт. Ак – кутырен келшыме почеш.

Редакцийын да издательын адресше: 424006, Йошкар-Ола, СССР Вооружённый Вийын 70-ше идалыкыше урем, 20 (почтовый) Эгерүмбал Амстердам, 1 (фактический).

Наси
кокайын күэштме пиццыжын
кум ужажым муза.

Огай

Пачерыште
(пörтыштö) ашныме
изи капан сöсна мини-
пиги маналтеш.

Сöсна йуштылаш
пеш йöрата, но ийын
ок мошто. Лавыраште
почанмыжым теат
ужында, очыни.

Сöснан нерүпшыжö
пий деч вианрак. Сандене
ятыр элыште сöснам
таможнышто, наркотикым
кычалмаште, кучылтыт.

Сöсна ик шагатыш-
те 17 менге писылык
дене кудалын кертеш.

В.СМИРНОВ колтен.

7 мартыште 1-2-шо
класслаште тунемше-влак
Уярням пайремленыт. Сценарийым
Кугунур тувыра пörтын пашаенже
Ж.В.Смирнова ямдылен. Пайрем оза-влак
– Емеля ден Фома – огай модыш-влак дене
модыктеныт, куштыктеныт, йомакым модын
ончыктеныт. Йоча-влак хороводым вуденыт,
шокушо мелнам кочкыныт да мучашлан чучы-
лым йудалтеныт.

Н.ПАВЛОВА, ялысе книга-
гудым вуйлатыше.
Оршанке, Кугунур.

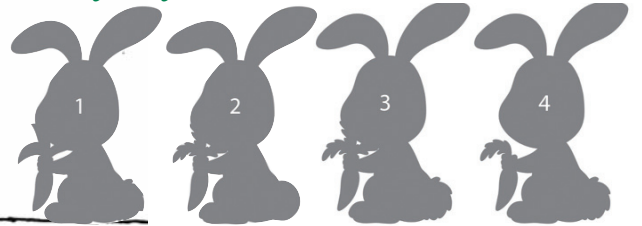
**Кроликым
ашнена**

Артём изам Морко район
Коркатово лицейште тунемеш,
мөнтö шуматкечын гына толеш.
Изамлан пöлеклыме кролик-влакым
мый эскерем. Куд кроликна уло.
Эн кугужын лүмжö – Зефир, тудо
3 ияш, аважлан Веснушка лүмым
пуэнна. Кроликым öрдыж гыч веле
ончаш сай. А вет нуным пукшы-
ман, йуқтыман, почешышт эрыкты-
ман. Южгунамже, «Ой, мыняр
шуко паша!» манын,
вuem кучем. Варажым
тыге шонем: паша эше
нигöм локтылын огыл.

Костя ЛАВРЕНТЬЕВ.
Звенигово, 2-шо
номеран Красно-
горский школ.

Кудо үмыл келшен толеш?

**Сүретым
чыялте.**

Марий Элысе Курчак театр 17
мартыште йоча-влаклан «Бармалей»
йомакым ончыкта. Спектакль деч
ончыч мастер-класс-влак лийыт.

Рекламе.

Интернетысе сүрет-влакым кучылтмо.